

SUMMARY

LONELINESS AS RESOURCE OF DEVELOPMENT IN YOUTH AGE

The article is devoted to the phenomenon of feelings of loneliness in adolescence. The topic is relevant because adolescence is an important and crucial period in the formation of personality. The problem is particularly significant in adolescence.

The investigations of modern scientists have been analyzed, in which the problem arises in adolescence period, due to the reasons when young people identify their "self" with life values, interests, attitudes and distance him/her from their parents psychologically. Existing interpersonal relationships, patterns of behaviour and emotional experience are the basis on which a person begins to build an independent future up. Insufficient level of interpersonal interaction skills development, change in the development of social situation, personal characteristics, including emotional instability, juvenile skepticism and other circumstances give rise to intensive feelings of loneliness in the adolescence period and its painful experience, which, as a result, becomes an important psychological factor in the further individual's destruction of social and interpersonal relationships, causes changes in the social needs of the young person, in own attitude to "self", despite the fact that the problem of loneliness had been studied for centuries and continue to engage scientists of different schools and trends. Loneliness is an actual socio-psychological phenomenon of contemporaneity.

It has been emphasized that experience of loneliness can generate not only problems in the social environment, sharpen age and personality changes, but also manifest maladjustment and mental health deterioration, and therefore practical significance of this study is that the data can be used by psychologists and pedagogues to provide psychological assistance to senior students, that are in intensive experience of sense of loneliness.

The results of empiric research have been analysed and conclusions have been formulated.

Key words: youth, young age, loneliness, mental health, experience, interpersonal relations.

УДК 159.923.2 - 057.874 "7124"

ДОСЛІДЖЕННЯ САМООЦІНКИ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

МАРЦЕНЮК М.О., ГАЗІЙ Т.В.
Мукачівський державний університет

У статті розглянуто психологічну категорію «самооцінка» та проаналізовано дослідження самооцінки молодшого школяра.

Актуальність даної теми полягає в тому, що самооцінка є одною з істотних умов, завдяки якій індивід стає особистістю. Особливо важливо враховувати самооцінку дитини, вона ще тільки формується і тому більшою мірою, ніж у дорослого, піддається впливу, зміні. Дитина не народжується на світ з якимось певним ставленням до себе. Як і всі інші особливості особистості, її самооцінка складається в процесі виховання, в якій основна роль належить сім'ї та школі. У міру розвитку діти вчаться розуміти себе, своє Я, давати оцінку власним якостям. Цей оціночний компонент Я і називається самооцінкою. Вона формує у індивіда потребу відповідати не тільки рівню оточуючих, а й рівню власних особистісних оцінок. Правильно сформована самооцінка виступає не просто як знання самого себе, не як сума окремих характеристик, але як певне ставлення до себе, передбачає усвідомлення особистості як деякого стійкого об'єкта.

Метою роботи є висвітлення сутності категорії самооцінка та дослідження психологічних факторів, що впливають на її становлення в молодшому шкільному віці. Здійснено теоретичний аналіз питання формування та розвитку самооцінки молодших школярів. Висвітлено умови, що впливають на формування самооцінки молодшого школяра. Визначено, що самооцінка є важливим компонентом формування особистості молодшого школяра. У результаті проведеного емпіричного дослідження було встановлено та проаналізовано зв'язок рівня самооцінки з агресивністю та тривожністю. Виявлено, що у молодших школярів спостерігається самооцінна та навчальна тривожність; для більшості молодших школярів притаманний високий рівень самооцінки.

Ключові слова: самооцінка, молодший шкільний вік, тривожність, агресивність, вікові особливості.

Проблема формування і розвитку самооцінки є однією з центральних проблем становлення особистості дитини. Самооцінка - це необхідний компонент розвитку самосвідомості, тобто усвідомлення людиною самої себе, своїх фізичних сил, розумових здібностей, вчинків, мотивів і цілей своєї поведінки, свого відношення до оточуючих, до інших людей і самого себе.

Об'єкти та методи дослідження. Проблема оцінювання та оцінки в різних своїх аспектах досліджувалася вітчизняними психологами та педагогами (З.А. Абасов, Ш.А. Амонашвілі, Б.Г. Ананьєв, Н.А. Батурін, Д.В. Гінзбург, Г.І. Ліпкіна, Л.Б. Ліснівська, Г.А. Цукерман).

У вітчизняній психології самооцінка переважно розглядалася як інтегрально-особистісне утворення (Г.І. Ліпкіна, Г.А. Цукерман). Авторами підкреслювалася роль рефлексії та рівня домагань в молодшому шкільному віці та їх вплив на розвиток самооцінки (Т.Ю. Андрущенко, О.Д. Главінська, А.В. Захарова, Г.А. Цукерман); аналізувався вплив виховної та навчальної функції оцінок для розвитку самооцінки (Ш.А. Амонашвілі, Б.Г. Ананьєв, Г.Ю. Ксензова). Відмічалася наявність впливу рівня успішності на розвиток самооцінки молодшого школяра (Б.Г. Ананьєв, Л.С. Виготський, В.В. Давидов, Д.Б. Ельконін, Г.С. Костюк); визначався вплив системи навчання на розвиток самооцінки молодших школярів (І.С. Загурська, О.Л. Музика).

Постановка завдання. Молодший шкільний вік - особливий період в житті дитини. Його ще називають вершиною дитинства. З приходом дитини до школи відбувається перебудова всієї системи відносин дитини до дійсності. Дитина зберігає багато дитячих якостей - легковажність, безпосередність, погляд на дорослого «знизу вверху». Але в цей період у дитини з'являється інша логіка мислення. Навчання для неї - значуща діяльність. В школі вона здобуває не лише знання і вміння, але й певний соціальний статус. Змінюються інтереси, цінності, життєвий устрій дитини. А на якій стадії розвитку знаходиться самосвідомість дитини, що переступає шкільний поріг? [4].

Метою даної роботи є висвітлення сутності категорії самооцінка та дослідження психологічних факторів, що впливають на становлення самооцінки молодшого школяра.

Методами нашого дослідження виступили аналіз і синтез наукових та методичних джерел, емпіричні методи та методи обробки та інтерпретації даних. Для дослідження рівня самооцінки та психологічних факторів, що впливають на формування і становлення самооцінки молодшого школяра нами було використано ряд психодіагностичних методик. Це саме:

- Методика дослідження самооцінки Дембо-Рубінштейна.
- Методика «Який я?» Р. С. Немова.
- Методика загального вивчення самооцінки.
- Методика «Агресивна поведінка» Є. Ільїна та П. Ковальова.
- Тест шкільної тривожності Філіпса.
- Методика «Шкала тривожності» Тейлора.
- Проективна методика «Кінетичний малюнок сім'ї» розроблений Р. Бернсом і С. Кауфманом [6].

У нашому дослідженні взяло участь учні Мукачівської ЗОШ, а саме учні 3-го, 4-го класів, загальна вибірка складала 50 учнів.

Результати та їх обговорення. Самооцінка є одною з істотних умов, завдяки якій індивід стає особистістю. Вона формує у індивіда потребу відповідати не тільки рівню оточуючих, а й рівню власних особистісних оцінок. Правильно сформована самооцінка виступає не просто як знання самого себе, не як сума окремих характеристик, але як певне ставлення до себе, передбачає усвідомлення особистості як деякого стійкого об'єкта. [2, с.18]

Особливо важливо враховувати самооцінку дитини, вона ще тільки формується і тоді більшою мірою, ніж у дорослого, піддається впливу, зміні. Дитина не народжується на світ з якимось певним ставленням до себе. Як і всі інші особливості особистості, її самооцінка складається в процесі виховання, в якому основна роль належить сім'ї та школі. У міру розвитку діти вчаться розуміти себе, своє Я, давати оцінку власним якостям. Цей оціночний компонент Я і називається самооцінкою. Вона є ядром самосвідомості, так само як і пов'язана з нею рівень домагань. Під рівнем домагань розуміється ступінь труднощів цілей, які дитина

ставить перед собою. Самооцінка і рівень домагань дитини молодшого шкільного віку мають вплив на емоційне благополуччя, успішність в різних видах діяльності та його розвиток в цілому [3, с.32].

А.В. Аркушенко виділяє три основні види самооцінки:

- адекватна самооцінка;
- завищена самооцінка;
- занижена самооцінка [8].

Під адекватністю розуміється відповідність самооцінки об'єктивним проявам особистості, а в навчальній діяльності - збіг самооцінки з рівнем практичного здійснення навчального завдання. Якщо дитина недооцінює себе в порівнянні з тим, що насправді є, ми говоримо про наявність у неї заниженої самооцінки, і, навпаки, коли вона переоцінює свої можливості, результати своєї діяльності, особистісні якості - про завищену [1].

Розвиток самооцінки відбувається під впливом успішності в діяльності та під впливом взаємовідносин з однолітками та дорослими. Також важливе значення має оцінка знань учителя [4].

Оцінюючи знання, вчитель одночасно оцінює особистість, її можливості і місце серед інших. Саме так сприймаються оцінки дітьми. Орієнтуючись на оцінки вчителя, діти самі ранжують себе і своїх товаришів як відмінників, середніх, слабких, старанних або нестаранних і тощо.

Так, можна виділити 3 групи дітей за ступенем сформованості у них уявлень про себе. У навчальній діяльності діти 1-ї групи більше орієнтуються на знання про себе, ніж на оцінку дорослих і швидко набувають навички самоконтролю. 2-а група учнів характеризується тим, що уявлення її членів про себе неадекватні і нестійкі. У них немає достатнього вміння виділяти суттєві якості у себе, аналізувати свої вчинки. Лише в деяких ситуаціях діти цієї групи можуть оцінювати себе адекватно. Такі діти вимагає особливого керівництва по формуванню навичок самоконтролю. Для дітей 3-ї групи характерно те, що їхні уявлення про себе містять характеристики, дані їм іншими, особливо дорослими. У них немає прагнення заглянути у свій внутрішній світ, їх уявлення про себе нестійке, самооцінка неадекватна. [3]

На становлення самооцінки молодших школярів впливає дуже багато умов. Розглянемо основні умови, що безпосередньо впливають на формування самооцінки молодшого школяра:

1. Думка батьків, стиль домашнього виховання. На становлення самооцінки молодшого школяра величезний вплив справляє стиль виховання в сім'ї, прийняті в ній цінності. Діти з завищеною самооцінкою виховуються за принципом кумира сім'ї, в обстановці некритичності, безгального поклоніння. Діти з заниженою самооцінкою не мають з батьками довірчих відносин, не відчувають їх емоційної участі. У сім'ях, де діти мають адекватну високу або адекватну стійку самооцінку, увага до особистості дитини поєднується з достатньою увагою, батьки не вдаються до принизливих покарань і охоче хвалять, коли дитина того заслуговує

2. Наявність (відсутність) навичок навчальної діяльності, оцінка вчителя. Великий вплив на розвиток самооцінки надає шкільна оцінка успішності. Орієнтуючись на оцінку вчителя, діти самі вважають себе і своїх однолітків відмінниками, двієчниками тощо, наділяючи представників кожної групи відповідними якостями.

3. Оцінка товаришів. Навчити учнів об'єктивно оцінювати свої знання неможливо, не навчивши їх об'єктивно оцінювати знання своїх однокласників. Необхідно ставити учня в позицію вчителя, пред'являти йому чіткі критерії для оцінки навчальної роботи товариша і навчити оцінювати і аналізувати діяльність однокласників з точки зору заданих критеріїв.

4. Власний життєвий досвід. Самооцінка складається під впливом певного життєвого досвіду, є результатом переоцінювання людиною своїх успіхів і невдач. Тому важливо навчити

школярів аналізувати причини, які сприяли їх успіху і невдачі в конкретній ситуації, робити висновки і будувати свою подальшу діяльність з урахуванням отриманих висновків [8].

Однак є ще деякі фактори, що впливають на самооцінку дитини. це - агресивність та тривожність. Адже тривожність забарвлює в похмурі тони відношення до себе, інших і дійсності. Дитина вже не тільки невпевнена в собі, але і недовірлива до всіх і до кожного. Для себе тривожна дитина не чекає нічого хорошого. І все це при загостреному і хворому почутті гідності. Тепер вона все заломлює через призму тривожності, недовірливості. Троє однокласників в коридорі школи говорять про своє, але тривожна дитина вважає, що говорять про нього і, звичайно, тільки погане. Він підходить, наполегливо стоїть, викликаючи подив хлоп'ят і переживаючи почуття сорому. Але відійти убік, відмовитися від тривожної недовірливості він не в силах. Найважливішим для тривожної людини є відчуття не упустити інформацію, що загрожує його безпеці.

Особа з підвищеним рівнем тривожності, а саме з підвищеною особистісною тривожністю схильна сприймати загрозу своїй самооцінці. Як правило, у неї формується неадекватно занижена самооцінка. Очевидно, що діти, які мають низьку самооцінку, знаходяться в постійному психічному перенапруженні, яке виражається в стані напруженого очікування неприємностей, наростаючої, нестримуваної дратівливості, емоційної нестійкості [5, с. 16 -17].

Психологічні дослідження показали, що діти з низькою самооцінкою, найчастіше виростають у сім'ях, які з різних причин не можуть забезпечити їм почуття захищеності, безумовного прийняття та відчуття, що їх люблять такими, як вони є, а не завдяки певним досягненням. Звідси, парадоксальне на перший погляд явище: часто у добродішних і зразкових батьків росте дитина з асоціальними, агресивними нахилами. Розвитку агресивності у хлопчиків сприяє жорстка виховна позиція батька, що супроводжується висміюванням, позбавленням привілеїв, фізичними покараннями. Мати ж займає непослідовну, ліберальну позицію. За таких умов виховання хлопчики вороже ставляться до батька. Причиною агресивної поведінки дитини може бути і завищена самооцінка. Завищена самооцінка - це завжди перебільшене уявлення про свої можливості і права, ідеалізація себе. Терплячи невдачі, дитина із завищеною самооцінкою «закриває очі» на їхні справжні причини і намагається знайти «винуватців» серед навколишніх людей та обставин. Так, справедливе зауваження сприймається як незаслужена кривда, адекватна оцінка - як занижена. Це зумовлює і відповідний емоційний стан: настороженість, ворожість, підозрливість. У дитини виникає почуття впевненості в несправедливому ставленні навколишніх, а у відповідь - вибух агресії, яка суб'єктивно оцінюється як захист від кривдників. Це і є афект неадекватності - своєрідна захисна реакція, що допомагає дитині відгородитися від реальності і зберегти високу самооцінку [7].

Аналізуючи отримані результати нашого дослідження слід зауважити, що результати окремо взятих вікових груп, тобто учнів 3-их та 4-их класів, дещо відрізняються.

Розглядаючи та аналізуючи методику «Шкала тривожності» Тейлора слід відзначити, що в учнів третіх класів переважає самооцінна тривожність (35% учнів), це пояснюється тим, що молодші школярі схильні оцінювати себе високо (їх самооцінка, зазвичай, тяжіє до завищеної). тривожність у них пов'язана з власним оцінюванням, а також з тим чи співпадає їх висока самооцінка з оцінкою значущих для них людей. А в учнів четвертих класів переважає навчальна тривожність (36% учнів), що свідчить про хвилювання пов'язані з навчальним процесом, отриманням хороших оцінок та схвалення від педагогів.

За результатами «Тесту шкільної тривожності» Філіпса слід відзначити, що в учнів 3-х класів спостерігається підвищений рівень тривожності за факторами «страх самовираження» (34% учнів) та «страх не відповідати очікуванням оточуючих» (28% учнів), це вказує на те, що

в учнів виникає хвилювання перед саморозкриттям, вираженням власної думки, демонстрацією своїх можливостей.

В учнів 4-х класів спостерігається підвищена тривожність за факторами «проблеми і страхи у відносинах з вчителями» (31% учнів) та «страх ситуації перевірки знань» (29% учнів), що може бути результатом певних особливостей вчителя, а саме таких як: авторитарний стиль у вихованні та навчанні учнів, критичне ставлення до четвертокласників та очікування від них високих результатів. Також слід зазначити, що учні четвертих класів готуються до переходу в середню ланку школи, що супроводжується здачею іспитів (державна підсумкова атестація), виникнення тривожності з приводу перевірки знань.

Звертаючись до результатів методики вивчення загальної самооцінки необхідно зазначити, що в учнів третіх класів переважає середній рівень загальної самооцінки (44% учнів), а в учнів четвертих класів переважає високий рівень загальної самооцінки (51% учнів). Як бачимо, з віком самооцінка учнів підвищується, що може бути результатом того, що учні готуються до переходу у середню ланку школи, та прагненням четвертокласників бути кращими оскільки вони є найстаршими та почуваються більш впевнено в своїй молодшій шкільній ланці.

Результати методики «Агресивна поведінка» вказують, що учні третіх та четвертих класів схильні проявляти різні види агресії. Так наприклад, третьокласникам притаманна непряма вербальна агресія (27% учнів) та непряма фізична агресія (26% учнів), а четвертокласникам - пряма фізична агресія (28% учнів). Як бачимо результати показують, що більшість дітей 3-го класу схильні до таких реакцій, як негативізм, кидання іграшок на підлогу, образи, плач, порушення правил, окрім цього деякі діти використовують образливі слова, лаються та б'ються. Це говорить про певний рівень агресивності серед даної групи дітей, невміння працювати командою, егоцентризм деяких дітей (бажання бути в центрі уваги, небажання програвати), невміння контролювати свої емоції. Агресивна поведінка є однією з форм реагування на різні неблагополучні в фізичному і психічному сенсі життєві ситуації, які викликають стрес, фрустрацію та виступає механізмом самозахисту дитини. Четвертокласникам притаманні неадекватні реакції з застосуванням фізичної сили (загрози кулаками або іншими предметами), що може бути результатом перегляду фільмів зі сценами насильства або через певні настанови батьків які виховуючи дітей вчать їх давати здачу іншим.

Розглядаючи отримані результати методики «Який Я», слід сказати, що і в третьокласників і в четвертокласників спостерігається високий рівень самооцінки. Це характеризує молодших школярів як досить самовпевнених, готових приймати власні рішення: відстоювати їх при зіткненні з різними проблемами, вони знають свої цілі і цінності, досить гнучкі, щоб змінити їх у разі необхідності, володіють оптимістичним поглядом на життя і тенденцією жити тут і зараз, розглядають інших, як рівних собі, і себе, як рівного іншим, можуть прийняти як заохочення, так і докори, можуть бути лідером або веденим в залежності від ситуації, не бояться власних почуттів і здатні виражати їх, викликають емпатію в оточуючих, задоволені собою, світом і іншими людьми.

Результати методики «Дослідження самооцінки» Демо-Рубінштейна вказують на те, що в більшості учнів переважає реалістичний рівень домагань – 62% серед учнів третіх класів та 56% серед учнів четвертих класів.

Так, учні, що володіють реалістичним рівнем домагань, відрізняються впевненістю у своїх силах, наполегливістю в досягненні мети, більшою продуктивністю, критичністю. Що ж до самооцінки то в досліджуваних учнів переважає адекватна самооцінка що належить 58% учнів третіх класів та 54% учнів четвертих класів. Основними чинниками впливають на формування самооцінки дітей молодшого шкільного віку є оцінки впливу вчителя, батьків та їх ставлення до навчальної діяльності. Навчальна діяльність є одним з найважливіших факторів, який впливає на формування самооцінки молодшого школяра, тому вчитель початкових класів

повинен знати психологічні особливості молодших школярів та враховувати індивідуальні особливості самооцінки в навчальному процесі.

Отже, результати нашого дослідження вказують, що учні третіх та четвертих класів дещо відрізняються, хоча й різниця у віці між ними незначна.

Учні третіх класів проявляють тривожність перед певним самовираженням та саморозкриттям, рівень їх самооцінки є середнім, а також вони схильні до непрямих проявів агресії, а учні четвертих класів проявляють підвищену тривожність в ситуації навчання та оцінювання їх знань, не дивлячись на це самооцінка в них високата прояв агресії носить переважно, прямий фізичний характер.

Висновки. Беручи до уваги вищевикладене та враховуючи вікові особливості дітей молодшого шкільного віку слід зазначити, що у молодшого школяра переважає високий рівень самооцінки. На формування самооцінки молодшого школяра впливає багато факторів. насамперед – агресивність та тривожність. Щодо різновидів самооцінки, (адекватна, завищена, занижена), нами було досліджено, що для молодшого школяра характерною є завищена самооцінка. Це може допомогти школярам бути більш впевненими в собі, бути більш активними в навчальному процесі, легко встановлювати і підтримувати контакти з однолітками, тощо. Основний вплив на формування самооцінки є оцінка вчителя, батьків та ставлення молодшого школяра до навчальної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Архиреева Т.В. Становление критического отношения к себе у детей младшего школьного возраста / Т. В. Архиреева // Вопросы психологии. - 2005. - № 3.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: навчально-методичний посібник: у 2 кн. Книга 1. Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади / І. Д. Бех. - К.: Либідь, 2003. - 342 с.
3. Власова О. І. Педагогічна психологія: Навчальний посібник / О.І. Власова - К. : "Либідь", 2005 р. - 400 с.
4. Ішматьєва Є.В. Розвиток самооцінки в молодшому шкільному віці / Є. В. Ішматьєва // Початкова школа. плюс. До і Після. - 2004. - № 6.
5. Качасєв А. Шкільна тривожність: її вплив на розвиток учня // Психолог. 2009. № 13. С. 16-17.
6. Коробко С. Робота психолога з молодшими школярами / С. Коробко О. Коробко – К. : Літера ЛТД 2006.- 416 с.
7. Реан А.А. Агресія та агресивність особистості /А.А.Реан / Психологічний журнал. - № 5. 2003.
8. Скрипченко О. В. Вікова і педагогічна психологія / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін., - [2-е вид., допов.] - К. : Каравела, 2009.- 400 с.

АННОТАЦІЯ

ИССЛЕДОВАНИЕ САМООЦЕНКИ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНИКА

В статье рассмотрена психологическая категория «самооценка» и проанализированы исследования самооценки младшего школьника.

Актуальность данной темы заключается в том, что самооценка является одним из существенных условий благодаря которой индивид становится личностью. Она формирует у индивида потребность соответствовать не только уровню окружающих, но и уровню собственных личностных оценок. Правильно сформированная самооценка выступает не просто как знание самого себя, не как сумма отдельных характеристик, но как определенное отношение к себе, предполагает осознание личности как некоторого устойчивого объекта.

Целью работы является освещение сущности категории самооценки и исследования психологических факторов, влияющих на ее становление в младшем школьном возрасте. Осуществлен теоретический анализ вопросов формирования и развития самооценки младших школьников. Освещены условия, влияющие на формирование самооценки младшего школьника. Определено, что самооценка является важным компонентом формирования личности младшего школьника. В результате проведенного эмпирического исследования было установлено и проанализирована связь уровня самооценки с агрессивностью и тревожностью. Выявлено, что младших школьников наблюдается самооценочная и учебная тревожность; для большинства младших школьников присущ высокий уровень самооценки.

Ключевые слова: самооценка, младший школьный возраст, тревожность, агрессивность, возрастные особенности.

SUMMARY

INVESTIGATION OF THE SELF-ESTEEM OF JUNIOR STUDENT

The article deals with the psychological category of "self-esteem" and analyzes the research of the self-esteem of the junior student. The relevance of this topic is that self-esteem is one of the essential conditions through which the individual becomes a personality. Of great importance is to take into account the child's self-esteem, because it is in the process of formation, and thus, it can, to greater extent than that of an adult, be influenced or changed. A child isn't born with a certain kind of attitude to itself. The self-esteem is formed in the process of education, like the other personality's peculiar features, and the main role here belongs to the family and school. In the course of development children learn to understand themselves, their individual "self", to evaluate their own qualities. This evaluative component of the individual "self" is called self-esteem. It forms the individual need to correspond the level of the environment, but also the level of their self-estimation. Properly formed self-esteem is neither simply a knowledge of oneself, nor the total sum of personal characteristics, but a peculiar attitude their individual "self", presupposes understanding of personality as peculiar stable object. The aim of the article is to disclose the essence of the category of self-esteem and to investigate psychological factors affecting its formation in early school years. Theoretical analysis of the formation and development of self-esteem of junior schoolchildren has been carried out. The conditions affecting the formation of the self-esteem of the junior schoolchild have been disclosed. It has been determined that self-esteem is an important component of the formation of the younger schoolchild's personality. According to the empirical investigation the relationship of self-assessment of aggressiveness and anxiety have been explored and analyzed. It has been found out that self-esteem and academic anxiety can be observed in the junior schoolchildren; for the majority of junior schoolchildren, a high level of self-esteem is inherent.

Key-words: self-esteem, junior school age, anxiety, aggressiveness, peculiar age features.

УДК 159.923.2

ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

БАРЧІЙ М.С., ОЛАШИН Є.В.

Мукачівський державний університет

У статті розглядається проблема професійного та особистісного становлення майбутнього психолога в процесі вузівської підготовки. Розкрито сутність професійного становлення особистості та його основні завдання. Проаналізовано основні особистісні складові професійного розвитку та становлення майбутнього фахівця: спрямованість особистості, професійна компетентність, професійно важливі якості, професійно значимі психофізіологічні властивості. Встановлено зв'язок професійного та особистісного розвитку в освітньому процесі вищого навчального закладу. Зазначено, що достатній рівень професійної підготовки майбутнього психолога можливий лише за умови певного рівня розвитку та самореалізації особистості.

Виділено професійно важливі якості сучасного психолога: гуманізм, домінування соціальної ергічності, емоційна чутливість, соціальна зрілість, моральність, висока комунікативність, толерантність, емпатійність, здатність до рефлексії, щирість, дружєлюбність, відкритість, активність, відповідальність, високі інтелектуальні показники, професійне мислення, емоційна стійкість, сталість і адекватність самооцінки. Підкреслено, що сформовані особистісні та професійні якості особистості студента є запорукою успішної навчальної та професійної діяльності, виступають складовою комунікативної компетентності, впливають на становлення вольових та моральних якостей.

Представлено розроблену програму емпіричного дослідження, а також результати дослідження якостей студентів, які сприяють становленню особистості студентів як майбутніх фахівців. Виявлено, що досліджувані студенти здатні ефективно вирішувати конфліктні ситуації, мають виражену тенденцію до встановлення емоційних зв'язків у групі, товарищескості, у міжособистісних стосунках переважає альтруїстичний та дружєлюбний тип стосунків. Зафіксовано наявність у студентів лише незадовільного, задовільного та високого рівнів особистісної зрілості та відсутність дуже високого рівня особистісної зрілості. Емпірично встановлено, що на даному віковому етапі продовжується формування професійно значущих характеристик особистості майбутнього психолога, вони є ще незавершеними і потребують корекції саме ті якості, що виражають особистісну зрілість. Відмічена необхідність подальших досліджень з метою створення програми тренінгових занять для формування у студентів компонентів особистісної зрілості та професійно важливих якостей.

Ключові слова: професійне становлення, психологи, особистісні якості, професійна підготовка, особистісна зрілість, професійні вміння, компетентність.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>